

УДК 364.044 (477.43)

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ І МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОМУ РАЙОНІ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кравцова Людмила Володимирівна
Василенко Олена Миколаївна
м.Хмельницький

У статті розглянуто проблему соціальної захищеності дітей і молоді з особливими потребами; здійснено аналіз діяльності закладів для дітей і молоді з особливими потребами, які функціонують в Кам'янець-Подільському районі Хмельницької області; охарактеризовано модель комплексної реабілітації слабозорих дітей Хмельницької області; проаналізовано форми і методи роботи з дітьми і молоддю з особливими потребами в навчально-виховних закладах і реабілітаційних центрах Кам'янець-Подільського району Хмельницької області.

Ключові слова: діти і молодь, з особливими потребами, соціальний захист.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку українського суспільства характеризується посиленням уваги до проблем людей, які мають обмежені можливості здоров'я. Адже їх в Україні проживає 2,74 млн., що складає близько 6% від населення нашої держави. Актуальність зазначеної проблеми зумовлена також тенденцією до зростання кількості дітей, які мають обмежені можливості здоров'я. Як свідчать статистичні дані, в Україні чисельність дітей з особливими потребами складає близько 187 тисяч, причому це число постійно збільшується. У Хмельницькій області щорічно народжується понад 400 дітей із вродженими та набутими вадами розвитку, що призводить до смертності близько 10% цих дітей, близько 40% з них потребують соціальної допомоги та підтримки, забезпечення якої покладається на родини та суспільство [9].

Нормативно-правовими документами, які регламентують пріоритетність потреб та інтересів дітей і молоді з особливими потребами, прийнятими в Україні є: Конституція України, Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Закони України «Про освіту», «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», Постанова Кабінету міністрів України «Про схвалення Концепції ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів», наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009-2012 рр.» [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 10].

На цій правовій основі базується навчально-виховна, соціально-педагогічна, психологічна, реабілітаційна робота з дітьми та молоддю з особливими потребами, що покликана забезпечити їх максимальну соціальну інтеграцію в усі сфери життєдіяльності суспільства.

Аналіз останніх публікацій. В науковій літературі на-

явна низка праць, присвячених проблемам соціальної підтримки та захисту дітей і молоді з особливими потребами. Серед них слід відмітити дослідження вітчизняних науковців: Ю.Богінської, О.Василенко, Ж.Петроцької, Г.Першко, О.Фудорової та ін.

Вивченням проблеми залучення дітей та молоді з обмеженими можливостями до навчання в звичайних освітніх закладах, їх реабілітації та соціалізації до суспільних норм займаються такі вчені, як О.Дікова-Фаворська, А.Колупаєва, Т.Євтухова, В.Ляшенко, І.Іванова, О.Савченко, О.Столяренко, П.Таланчук, В.Тесленко, В.Церклевич, А.Шевцов, М. Чайковський та інші.

Метою статті є аналіз здійснення соціального захисту дітей і молоді з особливими потребами в Кам'янець-Подільському районі Хмельницької області.

Виклад основного матеріалу. Основним регулятором надання послуг та забезпечення соціального захисту дітей і молоді з особливими потребами в Кам'янець-Подільському районі є управління праці та соціального захисту населення Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації.

Завданнями діяльності управління щодо соціального захисту людей з інвалідністю є: розроблення та організація виконання комплексних програм поліпшення соціального обслуговування інвалідів та всебічне сприяння в отриманні ними соціального обслуговування та соціальних послуг за місцем проживання; сприяння створенню умов для безперешкодного доступу інвалідів до об'єктів соціальної інфраструктури, направлення інвалідів та дітей-інвалідів до реабілітаційних установ та навчальних закладів системи соціального захисту населення (районного значення); забезпечення реалізації державної політики зайнятості на відповідній території; організація матеріально-побутового обслуговування інвалідів, їх санаторно-курортне лікування, забезпечення інвалідів в установленому порядку транспортними засобами, засобами пересування та реабілітації; створення мережі територіальних центрів соціального обслуговування пенсіонерів, інвалідів та одиноких непрацездатних громадян та організація їх роботи, забезпечення доступності громадян до соціальних послуг, контроль їх якості та своєчасності надання; сприяння благодійним, релігійним організаціям, громадським об'єднанням, установам та організаціям недержавної форми власності, окремим громадянам у наданні соціальної допомоги та соціальних послуг інвалідам тощо [8].

В місті Кам'янець-Подільському Хмельницької області успішно функціонують заклади для дітей і молоді з особливими потребами, серед них особливо значення на су-

часному етапі мають Кам'янець-Подільський планово-економічний технікум-інтернат, Кам'янець-Подільський багато-профільний навчально-реабілітаційний центр, Кам'янець-Подільський навчально-виховний комплекс з центром реабілітації слабозорих дітей та Центр ранньої реабілітації слабозорих дітей «Геліос» для дітей 0-6 років [8].

Колектив Кам'янець-Подільського багатопрофільного навчально-реабілітаційного центру працює над такими проблемами, як: розвиток слухомовного сприймання та формування мовлення дітей з вадами слуху; корекційно-розвивальна робота як засіб адаптації та соціалізації вихованців тощо. Центр створений шляхом реорганізації спецшколи-інтернату для слабозорих дітей. Його відвідують діти з такими нозологіями: з вадами слуху; з дитячим церебральним паралічем; з важкими розладами мовлення та діти з комплексними вадами.

Варто зауважити, що в центрі діти не лише здобувають початкову освіту, але й мають змогу розвинути свої здібності і знайти в різноманітних гуртках і спортивних секціях: вишивальний гурток; умілі руки; чарівний клубок; логіка; музики і співів; грайлики-читайлики; всезнайки; танцювальний; легкий атлетики; тенісу; футболу; господарочка.

Метою системи комплексної реабілітаційної роботи в Кам'янець-Подільському навчально-виховному комплексі з центром реабілітації слабозорих дітей є: сприяння формуванню гармонійної особистості, розвиток її творчих здібностей і нахилів, отримання слабозорою дитиною якісної освіти, успішна інтеграція дитини в соціум; відновлення зорових функцій, підтримання загального здоров'я, фізичний розвиток дитини. І цим зумовлені завдання, спрямовані на реалізацію головної мети.

Корекційно-реабілітаційна робота в Кам'янець-Подільському навчально-виховному комплексі з центром реабілітації слабозорих дітей становить собою систему спеціальних педагогічних заходів, засобів, форм і методів навчання та виховання, спрямованих на розвиток процесів компенсації, подолання та усунення недоліків пізнавальної діяльності, рис особистості, розвитку фізичних та рухових можливостей дітей з вадами зору.

З огляду на це, ефективність корекційно-реабілітаційної роботи зумовлюється системою принципів, що організують її реалізацію, виправлення та відновлення порушених функцій: комплексний характер цієї роботи, варіативність окремих компонентів, пропедевтичність, мотиваційна спрямованість, орієнтованість на інтеграцію та високий динамізм. Для здійснення корекційно-реабілітаційної роботи в закладі створена команда фахівців, до якої увійшли медичні та педагогічні працівники школи, а також батьки дітей.

Комплексна система корекційно-реабілітаційної допомоги дітям з вадами зору передбачає координацію зусиль усіх фахівців, яка здійснюється через роботу: реабілітаційного семінару, шкільної психолого-медико-педагогічної комісії, педагогічної ради, творчої групи по дослідженню ефективних шляхів реабілітаційної роботи, творчої групи «Вчимося бути здоровими».

Успішній реалізації моделі комплексної реабілітації в закладі сприяє створене спеціальне середовище для проведення відповідних медичних і психолого-педагогічних заходів з дітьми: кабінети офтальмолога, апаратного лікування очей, медичний пункт, кабінет масажу, зал лікувальної фізкультури з бальнеологічним приміщенням, спортивний зал, зал ритміки, кабінети психолога, логопеда, тифлопедагога, центру ранньої реабілітації «Геліос».

Для забезпечення цих умов та наступності в навчанні, розв'язки слабозорих дітей фахівцями центру була розроблена та впроваджена структура комплексної реабілітації слабозорих дітей Хмельницької області, в яку входять:

1. Центр ранньої реабілітації слабозорих дітей «Геліос» для дітей 0-6 років.

Основними напрямками роботи цього центру: складання та реалізація індивідуального плану розвитку дитини 0-6 років; надання дистанційної тифлопедагогічної допомоги дітям; здійснення соціально-педагогічного патронажу сім'ї; надання методично-консультаційної допомоги батькам, вчителям, вихователям дитячих садків; інформування; профілактика порушень зору та просвітницька робота.

2. Кам'янець-Подільський НВК з центром реабілітації слабозорих дітей.

Основними напрямками роботи центру є: якісне навчання з використанням тифлозасобів; здійснення комплексної реабілітації слабозорих дітей; підготовка слабозорих учнів до ЗНО; всебічний розвиток слабозорих дітей.

3. Загальноосвітні заклади Хмельницької області.

Завданнями їх діяльності є успішна інтеграція слабозорої дитини в соціум та навчання її без відриву від сім'ї.

4. Діяльність динамічного оздоровчо-реабілітаційного класу спрямована на: апаратне та медикаментозне лікування; профілактичний та лікувальний масаж; кваліфікована допомога офтальмолога, лікаря-педіатра, психолога, соціального педагога, тифлопедагога, логопеда, вчителів; належне харчування та проживання; змога навчатися у відповідному класі.

Іншим закладом, який забезпечує право дітей і молоді з особливими потребами на отримання якісної освіти є Кам'янець-Подільський планово-економічний технікум-інтернат. Технікум проводить підготовку молодших спеціалістів за такими напрямками, як «Економіка та підприємництво» та «Соціальне забезпечення».

В технікумі створена сучасна навчально-матеріальна база, яка відповідає профілю підготовки спеціалістів, вигодам навчальних планів і програм. Бібліотека технікуму здійснює забезпечення навчального процесу підручниками, методичною літературою, інструктивними і нормативними документами. Виробничу практику студенти проходять на переробних підприємствах АПК та в бюджетній сфері Хмельницької, Тернопільської, Вінницької областей.

Зауважимо, що технікум є одним із небагатьох освітніх закладів, де здобувають освіту незахищені члени суспільства – діти-інваліди. Студенти-інваліди навчаються безкоштовно, забезпечуються стипендією та знаходяться на повному державному забезпеченні. Молодь без фізичних вад навчається на контрактній основі.

У цьому закладі створено потужну матеріально-технічну базу: сучасно обладнані навчальні кабінети, інформаційний центр, бібліотеку з читальними залами і філією у гуртожитку, два кабінети автоматизованого робочого місця спеціаліста. Оздоровчо-реабілітаційна база включає басейн, зал для ігрових видів спорту, зал лікувальної фізкультури, оснащений спеціалізованими тренажерами, медичний пункт, у структурі якого фізіотерапевтичний, стоматологічний, маніпуляційний, лікарський кабінети.

Висновки. Отже, аналіз забезпечення соціального захисту дітей і молоді з особливими потребами в Кам'янець-Подільському районі Хмельницької області показав, що в районі створено достатню кількість закладів, які сприяють успішній адаптації та соціалізації цієї категорії осіб в сучасному суспільстві. Діяльність цих закладів спрямована не лише на здобуття освіти дітьми і молоддю з особливими потребами, але й на реалізацію їх прав на розвиток власних здібностей, інтересів, нахилів.

Перспективами подальших досліджень є проведення емпіричного дослідження впливу регіональної політики на стан захищеності дітей і молоді з особливими потребами в Кам'янець-Подільському районі Хмельницької області.

Література та джерела

1. Державна національна програма «Освіта»: Україна XXI століття. – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
2. Конституція України: офіційне видання. [прийнято на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. / [відп. за вип. С. Йовна]. – К., 1996. – 12 с.

3. Про затвердження Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009-2012 роки: наказ Міністерства освіти і науки № 855 від 11.09.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: < http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/4828>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
4. Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям – інвалідам: закон України // Права інвалідів в Україні. – К.: Сфера, 2002. – С.56-64
5. Про освіту: закон України № 1060 – XII, із змінами від 11. 06. 2008 р. // Відомості Верховної Ради України. – К., 1991. – № 34. – 451 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://uapravo.net/data/base02/ukr02420.htm>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
6. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: закон України // Права інвалідів в Україні. – К. : Сфера, 2002. – С. 165-169.
7. Про реабілітацію інвалідів в Україні: закон України № 2961-ІУ від 06 жовтня 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon.rada.gov.ua/cgiibin/laws/main.cgi?nreg=296115&pass=XNLMf5x.gwJgb.AwZixScTG/HdliUsFggkRblic>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
8. Про світ дітей з особливими потребами: [порадник керівникам освітніх установ, вчителям, вихователям дошкільних закладів, шкіл-інтернатів та груп продовженого дня, батькам щодо роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку / упоряд. В.І.Шнайдер]. – Кам'янець-Подільський: Абетка – НОВА, 2003. – 140 с.
9. Про становище інвалідів в Україні. Національна доповідь / Мінпраці України, Держ. установа «Наук.-дослід. ін-т соц.-труд. Відносин». – К., 2013. – 198 с.
10. Про схвалення Концепції ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів // Постанова Кабінету міністрів України від 12 жовтня 2000 р. № 1545 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.uazakon.com/document/spart38/inx38794.htm>> . – Загол. з екрану. – Мова укр.

В статье рассмотрено проблему социальной защиты детей и молодежи с особыми потребностями; проведен анализ деятельности учреждений для детей и молодежи с особыми потребностями, которые функционируют в Камянец-Подольском районе Хмельницкой области; охарактеризована модель комплексной реабилитации слабовзрячих детей Хмельницкой области; проанализировано формы и методы работы с детьми и молодежью с особыми потребностями в учебно-воспитательных учреждениях и реабилитационных центрах Камянец-Подольского района Хмельницкой области.

Ключевые слова: дети и молодежь с особыми потребностями, социальная защита.

The problem of social support of children and young people with special needs has been considered in the article. The activity of the establishments for children and young people with special needs in Kamyanets-Podilsky region of Khmelnytska oblast has been analyzed; the model of complex rehabilitation of shortsighted children and young people with special needs in Khmelnytsky region has been characterized. The normative and legal base which regulates state and regional policy of supporting children and young people with special needs has been characterised. Statistic data of children's developmental disabilities have been provided. In this article forms, methods and means of work with children and young people with special needs in educational establishments and rehabilitation centers of Kamyanets-Podilsky region of Khmelnytska oblast and specific of use of these methods in each establishment have been analyzed. The activities of these centers is aimed not only at the education of children and youth with special needs, but also at realization of their rights to develop their abilities, interests, aptitudes.

Key words: children and young people, special needs, social support.